

دانشکده اصول‌الدین

گروه علوم قرآن و حدیث

پژوهش‌نامه کارشناسی ارشد

موضوع

زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن از منظر قرآن

دانشجو:

فروغ سبزه

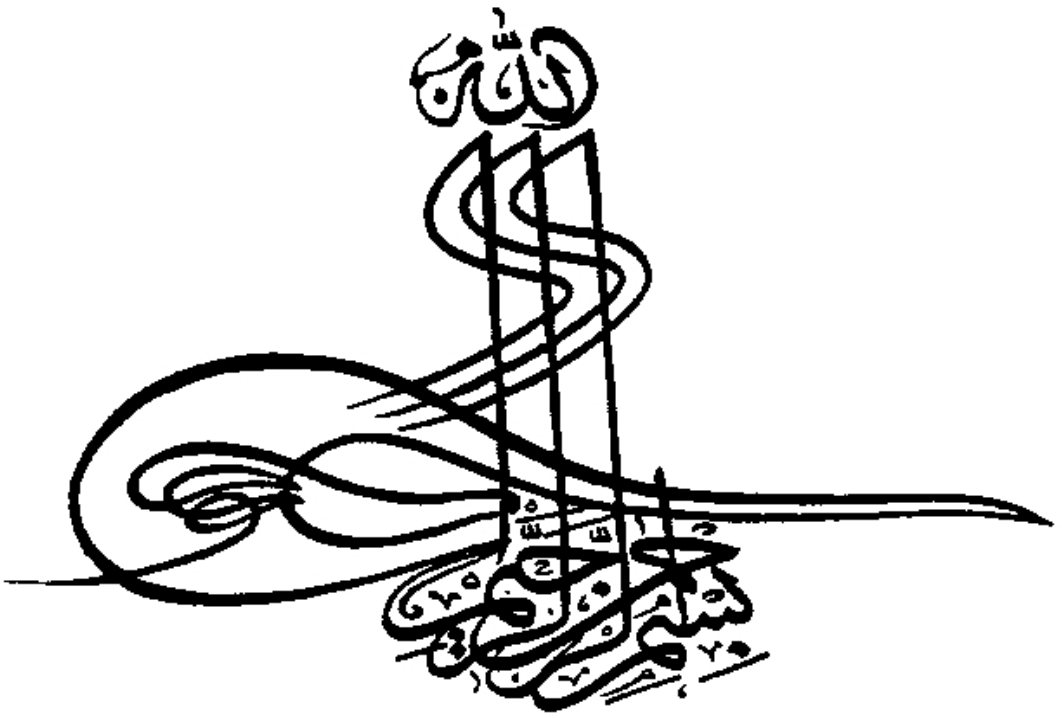
استاد راهنما:

دکتر حیدر علی رستمی

استاد مشاور:

دکتر محمدحسین خلیلی

شهریور ۱۳۹۰

دانشکده اصول‌الدین

گروه علوم قرآن و حدیث

پژوهش‌نامه کارشناسی ارشد

موضوع

زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن از منظر قرآن

دانشجو:

فروغ سبزه

استاد راهنما:

دکتر حیدر علی رستمی

استاد مشاور:

دکتر محمدحسین خلیلی

شهریور ۱۳۹۰

كلية اصول الدين
الرسالة النيل شهادة الماجستير
فرع العلوم القرآنية و الحديث

الموضوع:
مجالات تأثير الكلام و موانعه من منظر القرآن

الطالبة:
فروغ سبزه

الاستاذ المشرف:
الدكتور حيدر علي رستمي

الاستاذ المساعد:
الدكتور محمد حسين خليلي

صيف ١٣٩٠

تقدیم بہ

بی کران مہر و عطفوت

مہدی موعود

کہ یگانہ شاہراہ عشق و عرفان جز امتداد نگاہ او نیست

مراہزار امید است و ہر ہزار توپی.....

تقدیر و شکر

خدای سبحان را شکر می‌گویم که به این بنده توفیق داد تا به بهانه‌ی پژوهشی قرآنی، در این مدت به خوبی با کلامش مانوس گردم و از نورانیت آن و سخنان معصومین (ع) خوشه‌ای برچینم. دیگر بار خدای سبحان را سپاس می‌گویم که توفیق تحصیل را در فضای معنوی شهر مقدس قم و هم‌جواری کریمه اهل بیت (ع)، را برایم میسر ساخت.

در ابتدا از نگاه پر مهر و محبت پدر و مادر عزیزم و یاری و همکاری همسر مهربان و فداکارم و پسر کلم که در طول تحصیل تحمل کوتاهی اینجانب را نموده و برای به ثمر رسیدن این تحقیق از خودگذشتگی کردند، شکر می‌کنم.

سپس بر خود لازم می‌دانم از اساتید بزرگوارم جناب آقای دکتر رستمی و جناب آقای دکتر خلیلی که در طول این پژوهش این حقیر را با راهنمایی‌هایشان یاری دادند، کمال قدردانی و سپاس به عمل آورم.

چکیده

هیچ اثری به اندازه‌ی سخن، قابل بقاء و تأثیرگذار نیست. قرآن کریم از زوایای مختلفی به مقوله‌ی سخن پرداخته است. با توجه به گستردگی بحث در این زمینه، سعی بر این است که در این پژوهش، فقط اهمیت سخن گفتن، زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن از منظر قرآن مورد بررسی و ارزیابی قرار داده شود.

اساسی‌ترین منبع مورد استفاده در این تحقیق، قرآن بوده که به کمک تفاسیر و سایر منابع یاری‌رسان در فهم قرآن از جمله متون روایی، مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش، زمینه‌های تأثیر سخن از دیدگاه قرآن در پانزده مورد زیر بررسی شده‌اند.

۱. آراسته‌گویی ۲. استدلال ۳. استواری سخن ۴. امانت‌داری ۵. بلاغت ۶. تکرار ۷. جدال احسن ۸. خیرخواهی ۹. ساده‌گویی ۱۰. طنازی ۱۱. عالمانه‌بودن ۱۲. فصاحت ۱۳. موعظه ۱۴. نرمی سخن ۱۵. نیکی سخن

همان‌طور که در نگاه اول همیشه ظاهر یک چیز تأثیرگذار است، در سخن‌وری نیز، آن‌چه اهمیت بیشتری دارد آراستگی سخن، جذابیت و نیکویی آن است. هم‌چنین به نرمی سخن گفتن و دوری کردن از خشونت نیز در جذابیت سخن بسیار مؤثر است. مسأله‌ی مهم دیگر و از جمله ارکان مهم سخن‌وری توجه به نوع مخاطب و سخن گفتن مطابق حال اوست. هم‌چنین کلامی که همراه با دلیل و برهان باشد و از استواری مطابق با عقل و منطق برخوردار باشد تأثیرگذاری بیشتری بر مخاطب دارد. جلب اعتماد مخاطب نیز بسیار حائز اهمیت است، در روان‌شناسی تبلیغات نیز اثبات شده که اعتماد شنونده از مهم‌ترین دلایل تأثیرپذیری است: از جمله موارد پانزده‌گانه که موجب جلب اعتماد مخاطبین به گوینده می‌شود، امانت‌داری و خیرخواهی گوینده است.

هم‌چنین تکرار و گوش‌زد کردن پی‌در پی، مواعظ و سخنان پندآموز، سخن گفتن با علم و آگاهی نیز موجب تأثیر سخن بر مخاطب می‌گردد.

احتجاج و جدال به شیوه‌ی احسن، پیام رسمی قرآن است و از جمله مسائل زمینه‌ساز در تأثیر کلام است.

آن‌چه در تأثیرگذاری کلام بر مخاطب اهمیت دارد توجه گوینده و سخنران به همه‌ی این موارد است و در صورت آگاهی و عمل به این موارد بدون شک سخن او بر مخاطبانش تأثیرگذار خواهد بود.

در فصل پایانی تلاش شد تا بنابر آموزه‌ی قرآنی و روایی موانع تأثیر کلام و عوامل آسیب‌زا در شش مورد بررسی شود: ۱. استکبار ۲. ختم قلب ۳. دنیا طلبی ۴. زورگویی ۵. طغیان‌گری ۶. نارسایی بیان.

تکبر و غرور آدمی مانع تأثیر کلام مخاطب بر وی می‌شود و چنان‌چه عوامل اصلی در ضلالت برخی امت‌ها استکبار آنان در مقابل پیامبران الهی بوده است. آلودگی به گناهان و زورگویی موجب ختم قلب و نفوذ ناپذیری آن در مقابل سخنان حق می‌شود. دنیا طلبی و غفلت از آخرت، طغیان‌گری و زورگویی نیز از جمله موانع دیگر در پذیرفتن سخن حق و موعظه‌های انبیای الهی است. نارسایی بیان نیز مانع از فهم و درک صحیح سخن از سوی مخاطبان است.

فروغ سبزه

فهرست مطالب

فهرست مطالب	۹
مقدمه	۱۴
فصل اول کلیات	۱۶
۱. بیان مسأله	۱۷
۲. اهمیت موضوع	۱۸
۳. پیشینه‌ی پژوهش	۱۸
۴. اهداف پژوهش	۲۰
۵. سؤالات پژوهش	۲۰
۱-۵. سؤالات اصلی	۲۰
۲-۵. سؤالات فرعی	۲۰
۶. فرضیه‌ی پژوهش	۲۱
۷. روش پژوهش	۲۱
فصل دوم سخن گفتن	۲۲
اهمیت سخن گفتن	۲۴
تکلم و قدرت بیان، از نعمت‌های الهی برای انسان	۲۵
سخن آدمی، نشان‌دهنده شخصیت او	۲۷
گفتار آدمی، دارای اهمیتی ویژه، در مقایسه با سایر اعمال وی	۲۸
نقش زبان در سخن گفتن	۲۹
فصل سوم زمینه‌های تأثیر سخن از منظر قرآن	۳۲
۱ - آراسته‌گویی	۳۳
جاذبه سخن آراسته	۳۵
چیستی زیبایی	۳۵
۲ - استدلال	۳۶
«حکمت» در لغت و تفاسیر	۳۷
برهان در فرهنگ قرآن و منطق	۳۷
حکمت و برهان پیامبران	۳۹
برهان، فارق بین حق و باطل	۴۰

۴۱	..... ۳ - استواری سخن
۴۲	..... ویژگی‌های سخن محکم و استوار
۴۲	..... نمونه‌ای از استوار سخن گفتن خداوند
۴۴	..... ۴- امانتداری
۴۶	..... رازداری و حفظ اسرار
۴۷	..... اهمیت امانت در اسلام
۴۸	..... ۵- بلاغت
۴۹	..... بلاغت و کمیّت کلام
۵۰	..... کم گویی و اخلال به بلاغت
۵۱	..... زیاده گویی و اخلال به بلاغت
۵۲	..... بلاغت قرآن
۵۳	..... نمونه‌ای از بلاغت در قرآن
۵۷	..... ۶ - تکرار
۵۸	..... تکرار در قرآن
۵۹	..... فلسفه و اسرار تکرار در قرآن
۶۰	..... مصادیق تکرار در قرآن
۶۰	..... برخی انگیزه‌های مختلف تکرار آیات
۶۱	..... ۱ - تأکید
۶۱	..... ۲- تکرار برای تهدید
۶۱	..... ۳- هدایت افکار
۶۲	..... ۴ - تذکر و یادآوری
۶۲	..... ۷ - جدال احسن
۶۳	..... انواع جدال در قرآن
۶۳	..... ۱- جدال به باطل
۶۴	..... ۲- جدال به احسن
۶۴	..... معیار جدال احسن
۶۵	..... سیره‌ی احتجاجی رسول خدا ﷺ
۶۷	..... نمونه‌ای از جدال احسن پیامبر اکرم ﷺ
۶۸	..... نمونه‌ای از جدال احسن در قرآن

۶۹	.....	۸. خیرخواهی
۶۹	.....	خیرخواهی و دلسوزی پیامبران
۷۱	.....	خیرخواهی نوح <small>علیه السلام</small>
۷۲	.....	خیرخواهی حزقیل <small>علیه السلام</small> در حق موسی <small>علیه السلام</small>
۷۲	.....	۹. ساده گویی
۷۳	.....	میسور بودن کلام
۷۶	.....	نکاتی برای روانی سخن
۷۷	.....	۱۰ - طنازی
۷۸	.....	۱۱ - عالمانه بودن
۸۰	.....	بصیرت سخنور
۸۱	.....	سخن گفتن عالمانه، عمل انبیاست
۸۱	.....	سخن گفتن بدون علم
۸۳	.....	۱۲ - فصاحت
۸۳	.....	فصاحت در لغت و اصطلاح
۸۳	.....	تعریف فصاحت در علم بلاغت
۸۳	.....	فصاحت کلمه:
۸۴	.....	الف) تنافر حروف:
۸۴	.....	ب) غرابت:
۸۴	.....	ج) مخالفت قیاس لغوی:
۸۴	.....	فصاحت کلام
۸۴	.....	الف) ضعف تألیف:
۸۴	.....	ب) تنافر کلمات:
۸۵	.....	ج) تعقید:
۸۵	.....	د) فصاحت کلمات:
۸۵	.....	فصاحت متکلم
۸۵	.....	نقش فصاحت در سخنرانی
۸۶	.....	گشایش عقده لسانی موسی <small>علیه السلام</small>
۸۷	.....	اهمیت فصاحت در کلام معصومین <small>علیهم السلام</small>
۸۸	.....	سخنران فصیح

۸۸	..... فصاحت و زیبایی قرآن و سخنان معصومین <small>علیهم السلام</small>
۹۰	..... فصاحت امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>
۹۱	..... فصاحت و زیبایی کلام امام حسین <small>علیه السلام</small>
۹۱	..... ۱۳. موعظه
۹۳	..... وعظ و موعظه در لغت
۹۴	..... نمونه ای از مواعظ قرآن
۹۵	..... آداب موعظه
۹۵	..... ویژگی موعظه کننده
۹۷	..... ویژگی موعظه نیکو
۹۸	..... شرایط موعظه
۹۸	..... تفاوت موعظه و حکمت
۹۹	..... ویژگی موعظه شونده
۹۹	..... ماجرای پیرزن و واعظ شهر
۱۰۰	..... نمونه‌هایی از مواعظ
۱۰۲	..... ۱۴ - نرمی سخن
۱۰۳	..... نرمی سخن در بیان امام علی <small>علیه السلام</small>
۱۰۳	..... نمونه‌هایی از نرم‌خویی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۱۰۳	..... الف) برخورد پیامبر پس از جنگ احد
۱۰۵	..... ب) برخورد امام علی <small>علیه السلام</small> با معاویه
۱۰۵	..... ج) امام حسن عسگری <small>علیه السلام</small> و اسحاق کندی
۱۰۶	..... ۱۵- نیکی سخن
۱۰۷	..... آیاتی در زمینه قول احسن
۱۰۹	..... سخن نیکو در کلام معصومین <small>علیهم السلام</small>
۱۱۰	..... ویژگی‌های سخن زیبا
۱۱۳	..... فصل چهارم موانع تأثیر سخن از منظر قرآن
۱۱۵	..... ۱ - استکبار
۱۱۸	..... تعریف و حقیقت استکبار
۱۱۹	..... استکبار و تفاخر شیطان
۱۲۰	..... استکبار در روایات اسلامی

۱۲۱	..... تکبر در منطق عقل
۱۲۱	..... سرنوشت مستکبران
۱۲۳	..... ۲ - ختم قلب
۱۲۴	..... ختم قلب و عدم تأثیرگذاری سخن بر انسان
۱۲۵	..... مهرزدن خدا بر دل‌ها
۱۲۷	..... تحول قلب
۱۲۷	..... عوامل بسته‌شدن دل از دیدگاه آقای جوادی
۱۲۸	..... مراتب مختوم‌شدن دل
۱۲۹	..... ۳ - دنیاطلبی
۱۳۰	..... پیامبر ﷺ و مخالفت با دنیاطلبی
۱۳۱	..... میزان حب دنیا
۱۳۲	..... مشخصه‌های دنیاگرایی
۱۳۴	..... ۴ - زورگویی
۱۳۵	..... ۵ - طغیان‌گری
۱۳۷	..... ۶ - نارسایی بیان
۱۳۸	..... صریح سخن گفتن
۱۴۰	..... نتیجه‌گیری
۱۴۳	..... منابع

از جمله نعمت‌های بزرگ خداوند به انسان، زبان و توانایی سخن گفتن است؛ چرا که بدون سخن گفتن انسان قادر به ارتباط با دیگران و انتقال یافته‌ها و اندیشه‌های خود نیست. جایگاه ویژه‌ی این نعمت خدادادی را می‌توان در کلام الهی فهمید؛ آن‌جا که پروردگار از نعمت نطق پس از ذکر خلقت انسان یاد می‌کند.

﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ، عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾^۱

نقش زبان در تکامل، پیشرفت و هدایت انسان‌ها از سویی و هم‌چنین تأثیر آن در گمراهی و ضلالت از سوی دیگر، نشان‌گر جایگاه ویژه و حساس این قدرت و توانایی بشر است. اکثراً کسانی در جلب قلوب و افکار دیگران به سوی خود موفق بوده‌اند که از قدرت بیان خوبی برخوردار بوده‌اند و نتیجه‌ی معکوس آن در کسانی مشاهده می‌شود که قول و گفتار آنان جاذبه و تأثیری در مخاطبان نداشته است.

از سویی قرآن به عنوان معتبرترین منبع معارف اسلامی و آخرین معجزه‌ی الهی که جاودانه است، کتاب هدایت و سعادت بشر است؛ از سویی دیگر قدرت سخن گفتن از عنایات و کرامات ویژه‌ی خداوند به بندگان خود است، تا از این طریق تفهیم و تفهم در حوزه‌ی ادراکات بشری سامان یابد؛ از این روی بدیهی است که راه‌کارهای صحیح استفاده از این موهبت الهی را در کتاب خود فراروی بندگانش قرار دهد. در سرتاسر قرآن شاهد هستیم که خداوند چگونه در جذب مردم به سوی خود و پیامبرانش از بهترین شیوه‌های بیان استفاده می‌کنند؛ آن‌جا که گفتگوی خداوند با پیامبرانش و یا پیامبرانش با امت‌شان مطرح است، بیان‌گر همین مسأله است.

تاریخ شاهد بوده و هست که این کلام اعجاز‌انگیز چگونه قلوب مخاطبان را مجذوب خود ساخته و در هدایت و سعادت آنان تأثیرگذار بوده است.

می‌توان از زوایای مختلفی سخن و زمینه‌های تأثیر یا موانع تأثیر آن‌را در کلام الهی مورد بررسی قرار داد اما با توجه به گستردگی این بحث سعی شد در این پژوهش با توجه به آیات قرآن و تفاسیر و روایات مربوط به آن‌ها، زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن مورد بررسی قرار گیرد. پس از ذکر کلیات تحقیق، اهمیت سخن و جایگاه ویژه‌ی آن در سامان‌دهی به شخصیت انسان بررسی شد و پس از آن زمینه‌های تأثیر سخن در پانزده مورد به قرار زیر بررسی شد.

- ۱- آراسته‌گویی ۲- استدلال ۳- استواری سخن ۴- امانت‌داری ۵- بلاغت ۶- تکرار ۷- جدال
- احسن ۸- خیرخواهی ۹- ساده‌گویی ۱۰- طنازی ۱۱- عالمانه بودن ۱۲- فصاحت ۱۳-
- موعظه ۱۴- نرمی سخن ۱۵- نیکی سخن

^۱ - الرحمن (۵۵): ۳ و ۴

چنانچه این موارد مورد توجه سخنران بوده و از آنها غفلت نکند، قطعاً کلام او بر مخاطب مؤثر و نتیجه‌بخش خواهد بود.

در فصل آخر نیز شش مورد از موانع تأثیر کلام بر مخاطب از منظر آیات الهی مورد بررسی قرار گرفت: ۱- استکبار ۲- ختم قلب ۳- دنیاطلبی ۴- زورگویی ۵- طغیان‌گری ۶- نارسایی بیان. وجود این صفات در آدمی مانع از پذیرفتن کلام حق گشته، در نتیجه از راه راست دور شده و دچار ضلالت و گمراهی خواهد شد.

با امید به این‌که این پژوهش راهی فراروی مبلغان معارف الهی گشوده باشد.

فروغ سبزه

تایستان ۹۰

فصل اول

کلیات

در فصل اول از این پژوهش مناسب است برخی از مقولات بنیادی آن مطرح شود؛ به همین مناسبت بیان مسأله، اهمیت موضوع، پیشینه، اهداف پژوهش، سؤالات و فرضیه‌ها و سپس روش پژوهش خواهد آمد.

با توجه به نام این پژوهش «زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن از منظر قرآن»، سعی داریم در این فصل به توضیح مختصری پیرامون همین موضوع، اهمیت و جایگاه ویژه‌ی آن در روابط اجتماعی بپردازیم.

۱. بیان مسأله

سخن به معنای کلام، قول، گفتار، بیان و نطق آمده است. از جمله نعمت‌های پر ارج و گران‌قدری که آفریدگار جهان به انسان عطا کرده، قدرت بیان است. بدون توان سخن گفتن، آدمی ناتوان از ارتباط با دیگری و انتقال یافته‌ها و دانش‌های خویش است.

توانایی سخن گفتن به انسان این امکان را می‌دهد که بتواند به سادگی و آسانی با دیگران ارتباط برقرار کرده و دانش و عواطف و احساسات خود را منتقل کند.

سخن گفتن و تأثیر آن بر زندگی فردی و اجتماعی بشر، بر هیچ‌کس پوشیده نیست، در همین راستا قرآن نیز که کتاب هدایت و راهنمای انسان به سوی سعادت و سخن خداوند با نوع بشر است از زوایای مختلفی به این مقوله‌ی مهم پرداخته است.

تأثیر سخن پروردگار در قالب آیات الهی بر بشر، از زمان نزولش تا کنون بر همگان روشن است، از جمله، از شیوه‌ی سخن گفتن هر پیامبری با قومش می‌توان زمینه‌ها یا موانع تأثیر کلام آن‌ها را جستجو کرد.

با توجه به گستردگی بحث در این زمینه، سعی داریم در این پژوهش فقط اهمیت سخن گفتن، زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن را از منظر قرآن مورد بررسی و ارزیابی قرار دهیم.

۲. اهمیت موضوع

تأثیر سخن و اهمیت آن در زندگی فردی و اجتماعی و تأثیر آن در هدایت و ضلالت فرد یا گروه امری مسلم است. از زمانی که انسان به سخن آمده متوجه این مسئله بوده و هست از این رو صاحبان اندیشه برای انتقال اندیشه‌های خود و تحت تأثیر قرار دادن مخاطبان به این مقوله توجه خاص داشته و دارند، و از سوی دیگر از موانع تأثیر کلام نیز غافل نبوده‌اند. از آن جا که قرآن، کتاب هدایت و نمایشگر راه سعادت انسان و کلام اعجاز انگیز در فصاحت و بلاغت و تأثیرگذار بر مخاطبان در هر عصر و زمانی بوده و هست، بدون تردید بهترین شیوه‌های تأثیر سخن در کلام الهی آمده است.

۳. پیشینه‌ی پژوهش

با توجه به اهمیت موضوع، پیرامون مقوله‌ی «سخن» آثار و تألیفات بسیاری منتشر شده است که برخی بصورت تخصصی و خاص به سخن و سخن‌وری پرداخته و برخی دیگر در بخشی از مطالب خود به این مسئله پرداخته‌اند.

از جمله کتب ذیل:

۱-۳. آئین سخن‌رانی؛ دیل کارنگی

۲-۳. آئین بلاغت؛ احمد امین

۳-۳. اصول و مبانی سخن‌وری؛ محمدباقر شریعتی سبزواری

۴-۳. جواهر البلاغه؛ احمد هاشمی

۵-۳. جواهر الکلام؛ محمد حسن النجفی

۶-۳. فن خطابه؛ ارسطو

۷-۳. مکارم الخلاق؛ رضی‌الدین حسن بن فضل طبرسی

۸-۳. ناطقین زبردست و روش نفوذ آن‌ها، دیل کارنگی

۹-۳. رابطه‌ها؛ جواد محدثی

۱۰-۳. روش‌ها؛ جواد محدثی

۱۱-۳. آداب معاشرت؛ سید محمد مقدس نیان

در این جا به معرفی چند نمونه از این کتب می‌پردازیم:

۱۲-۳. «سخن و سخن‌وری» آقای محمدتقی فلسفی مؤلف کتاب پیرامون سخن و سخن‌وری می‌نویسد: قدرت سخن‌گویی در انسان خصیصه‌ای است طبیعی و فیضی است تکمیلی، که آفریدگار جهان به وی عطا فرموده است، و حیوانات از آن محروم و بی‌نصیب‌اند، اما سخن‌وری فنی است اکتسابی، و هنری است

آموختنی و افراد با استعداد و علاقه‌مند، که می‌خواهند در جامعه سخن‌ور باشند، باید از پی آن بروند، رموز و دقایق آنرا بیاموزند و آن‌قدر تمرین نمایند تا این هنر ملکه‌ی نفسانی آنان گردد و بتوانند بدون تکلف، با شنوندگان سخن بگویند و منویات را به سهولت برای آنان بیان نمایند.

ایشان در نطق گویندگان، سه امر را بسیار مهم و مؤثر می‌دانند؛ اول شخصیت ناطق و قدر و منزلتی است که در افکار عمومی دارد و به هر نسبتی که ناطق محبوب‌تر باشد و مقبولیتش در جامعه بیشتر، به همان نسبت توجه مردم به سخنش زیادتر و اثر کلامش فزون‌تر خواهد بود.

دوم موضوعی است که برای بحث در نظر گرفته شده و ناطق می‌خواهد پیرامون آن سخن بگوید. هر قدر آن موضوع، به اعتبار دینی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امثال این‌ها به نظر مردم، مهم‌تر و بیشتر مورد نیاز باشد، میل آنان به استماع بیشتر خواهد بود.

سوم، هنرمندی ناطق در کیفیت القای کلام و چگونگی شکل‌دادن به سخن است. ناطقی که در سخن‌وری قوی و نیرومند است، می‌تواند مطلب مورد بحث را در کمال زیبایی ادا کند و حداکثر توجه مردم را به خویشتن معطوف دارد.

ایشان در بخش‌های بعدی کتاب خود برخی خصوصیات سخن‌ور را برشمرده و به توضیح و تبیین آن‌ها پرداخته‌اند. برخی از این خصوصیات، ویژگی‌های درونی سخن‌ور می‌باشند مانند: بصیرت، تقوا و خلوص وی و برخی هم خصوصیات ظاهری و ویژگی‌های کلام وی می‌باشند مانند فصاحت و بلاغت سخنوری، سخن‌ور و حد‌شناسی، سخن‌ور و مقدمه سخن، محتوای کلام سخن‌ور، سخن‌وری و رعایت هماهنگی و ....

۳-۱۳. «روش‌های تبلیغ و سخن‌رانی»؛ تألیف آقای احمد صادقی اردستانی که نویسنده، ابتدا در پیشگفتار، وضع تبلیغ در جهان امروز و مسئولیت الهی ما را توضیح داده و سپس مفهوم خطابه را توضیح داده و شرایط آنرا برشمرده و سپس مطلبی را درباره‌ی روش تبلیغ و سخن‌رانی در پانزده فصل تنظیم نموده و برخی ویژگی‌های مبلغ از جمله تواضع آموزنده و سازنده، اخلاص و تحمل مشقت در راه تبلیغ را ذکر نموده، و در سی و چهار مورد شیوه‌ها و هنرهای سخن‌رانی را تبیین کرده و در آخر برخی عوامل نفوذ و تصرف سخن‌ور را ارائه نموده است.

۳-۱۴. «روش‌های جذب دیگران»؛ در این مقاله که توسط آقای حسین عباسی تدوین شده، مهارت‌های جذب افراد در دنیای امروز را یکی از توانایی‌های مهم برشمرده و معتقد است که بطور حتم همه‌ی ما به حمایت و همراهی دیگران نیاز داریم تا به اهداف خود دست یابیم. ایشان توصیه‌های مفیدی را برای تأثیر گذاشتن بر افراد بیان می‌کنند از جمله: ۱- مهربان و صمیمی باشید. ۲- برای آن‌ها دلایل قانع‌کننده فراهم کنید. ۳- احتیاجات و خواسته‌های آن‌ها را بدانید. ۴- وارد دنیای آن‌ها شوید.

همچنین ایشان در ادامه‌ی برخی آداب سخن گفتن که تأثیر سخن در گرو رعایت آن‌هاست را بیان می‌کند مانند: بلاغت و فصاحت کلام، لینت سخن، سدید بودن کلام، لغو نبودن سخن، دارای حسن مطلع و حسن ختام، کریم بودن کلام، استفاده از واژه‌های سالم، آهنگ ملایم و... .

همچنین در بسیاری از کتب اخلاقی نیز پیرامون این مسئله مطالبی آمده است. در برخی تفاسیر نیز ذیل آیات مربوطه به این مسئله اشاره شده است که شرح آن را در فصول بعدی خواهیم آورد.

اما پیرامون زمینه‌ها و موانع تأثیر سخن از منظر قرآن به صورت مستقل کاری صورت نگرفته است و در این زمینه این پژوهش کاری جدید و بی سابقه است که امید است برای طالبان آن راه‌گشا و مفید باشد.

۴- اهداف پژوهش

با توجه به اهمیت این موضوع، هدف این پژوهش، یافتن زمینه‌هایی برای تأثیر کلام در مخاطبان و رفع موانع تأثیر آن با استمداد از قرآن، کتاب هدایت و سعادت بشر می‌باشد.

سوالات پژوهش

۱-۵ . سوالات اصلی:

- الف. زمینه‌های تأثیر سخن بر مخالف از منظر قرآن چیست؟
- ب. موانع تأثیر سخن بر مخالف از منظر قرآن چیست؟

۲-۵ . سوالات فرعی:

- الف. سخن فصیح و بلیغ چگونه بر مخاطب تأثیر می‌گذارد؟
- ب. سخن گفتن با مخاطب با شیوه‌ی جدال احسن چگونه زمینه‌ساز تأثیر سخن است؟
- ج. استفاده از موعظه، استدلال، تکرار در کلام چه تأثیراتی می‌تواند بر مخاطب داشته باشد؟
- د. حالات درونی مانند ختم قلب، استکبار و دنیاطلبی چگونه مانع تأثیر کلام بر مخاطب می‌گردد؟
- هـ. نارسایی بیان و عدم فصاحت چگونه مانع تأثیر کلام بر مخاطب می‌شود؟